

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА
МОГИЛИ

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Суліменко Ігор Андрійович

УДК 343.1(477) : 340.13

**БАНДИТИЗМ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
спеціальність 081 «Право»
освітня програма «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент
Тунтула О.С.

Рецензент: к.ю.н., доцент Лісна І.С.

Миколаїв – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Кримінологічна ситуація в Україні характеризується тенденціями до посилення організованості злочинності, боротьба з якою становить одну з основних проблем національної безпеки держави. Діяльність злочинних формувань, що діють у різних сферах державного і громадського життя, порушує стабільність державної та економічної систем, знижує благополуччя і безпеку суспільства, є основною перешкодою в розвитку ринкових відносин, створює серйозну погрозу незалежності нашої держави. Організована злочинність стала кримінальною епідемією в суспільстві, породженою як кризовими економічними, соціальними, політичними явищами, так і втратою моральних цінностей, що захоплює усе більшу кількість осіб, та виходить за межі держави, стаючи міжнародним лихом. Організована злочинна діяльність супроводжується традиційним ростом насильства, вбивств на замовлення, величезних матеріальних втрат.

Таким чином виникає необхідність приведення вітчизняного законодавства у відповідність та вирішення питань запобігання таким злочинним проявам. Вищі органи влади неодноразове видавали нормативно-правові документи про необхідність поліпшення заходів щодо боротьби з вказаними угрупованнями, але все одно національне законодавство знаходиться не на належному рівні щодо боротьби з цими зазначеними формуваннями.

На сучасному етапі наукові розробки по проблемі організованої злочинності найбільш активно проводяться кримінологією, а кримінально-правовій характеристиці цього явища приділяється дуже мало уваги. Але ж, практика правоохоронних органів потребує дати саме кримінально-правову характеристику цього явища, з метою уточнення понять, визначення ознак та відокремлення різних форм проявів організованої злочинності одної від іншої, так як відсутність в діючому законодавстві чіткого визначення різних

форм організованої злочинності, меж кримінальної відповідальності її учасників, породжує різні трактування тієї чи іншої форми, як серед наукових, так і серед практичних працівників, що тягне за собою істотні труднощі в правозастосовній діяльності.

Всі перераховані обставини обумовлюють в сукупності актуальність проведеного в цій роботі дослідження.

Апробація результатів магістерської роботи. Деякі положення магістерської роботи доповідались і обговорювались на всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2019», а також були оприлюднені на науково-практичній конференції «Магістерські читання – 2019» та включені до збірки матеріалів конференції Міжнародно класичного університету імені Пилипа Орлика (наукова стаття «Поняття та ознаки бандитизму»).

Ступінь наукової розробки проблеми. Окремими питаннями, що відносяться до проблеми організованої злочинності вже приділялася увага в працях А. Андрєєвої, В.І. Антипенко, В.М. Бикова, Р.Р. Галіакбарова, Н.О. Гуторової, А.І. Дольової, В.М. Дреміна, В.П. Ємельянова, С.О. Єфремова, А.Ж. Керимбекова, Г.Л. Кригера, Г. Овчинникової, В.Є. Осипкіна, Є.Л. Стрельцова, Є. Строганова, П.Ф. Тельнова, В.О. Тулякова та інших. Незважаючи на те, що в сучасній правовій науці існує досить багато праць, присвячених проблемам кримінально-правової характеристиці складу злочину, передбаченого ст. 257 Кримінального кодексу України (далі – КК України), однак, слід відмітити, що наявні дослідження мають фрагментарний характер, тобто в тій чи іншій частині торкаються того чи іншого питання зазначеної форми організованої злочинності.

Зазначене вище послужило підставою для вибору теми даної магістерської роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою цієї роботи являється дослідження на основі теоретичних положень кримінального права

особливостей кримінально-правової характеристики складу злочину, передбаченого ст. 257 КК України.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- проаналізувати історико-правовий аналіз розвитку кримінального законодавства України щодо відповідальності за бандитизм;
- визначити поняття та ознаки бандитизму;
- проаналізувати об'єкт злочину, передбаченого ст. 257 ККУ
- встановити об'єктивну сторону злочину передбаченого ст. 257 ККУ;
- охарактеризувати суб'єкт злочину, передбаченого ст. 257 ККУ;
- розкрити суть суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 257 ККУ;
- порівняти склад злочину, передбаченого ст. 257 ККУ від суміжних складів злочину;
- обґрунтувати караність бандитизму;
- опрацювати судову практику у справах, щодо злочину передбаченого ст. 257 ККУ.

Об'єктом дослідження – суспільні відносини у сфері громадської безпеки відносно захищеності невизначеного кола осіб від створення та діяльності такої форми стійкого злочинного об'єднання, як банда.

Предметом дослідження – кримінально-правова характеристика бандитизму.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи стало комплексне використання сукупності універсальних, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження таких як:

- діалектичного – при дослідженні питань кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 257 КК України у контексті загальних категорій кримінального права;

- історико-правового – при історичному аналізі становлення кримінальної відповідальності за бандитизм;
- системно-структурного – при дослідженні об’єктивних і суб’єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 257 КК України;
- формально-юридичного – при дослідженні положень КК України, які містять кримінально-правові заборони створення банди;
- порівняльно-правового – при аналізі законодавства зарубіжних країн, у частині передбачення кримінальних покарань, які встановлені за бандитизм.

Структура роботи зумовлена метою, задачами, предметом, об’єктом та методами дослідження і включає вступ, три розділи, які об’єднують шість підрозділів, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи – 100 сторінок, з них список використаних джерел (110 найменувань) на 10 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* подано загальну характеристику досліджуваної теми, обґрунтовано актуальність магістерської роботи, сформульовано мету, завдання досліджень, подано ступінь дослідження теми, структуру та обсяг роботи.

У *Розділі 1 «Історичний аналіз встановлення кримінальної відповідальності за бандитизм та його загальна характеристика»* досліджується історичний аналіз, зокрема, встановлення кримінальної відповідальності за бандитизм та його загальна характеристика. Зокрема, проаналізовано історико-правовий аналіз розвитку кримінального законодавства України щодо відповідальності за бандитизм, визначено поняття та ознаки бандитизму.

Розділ 2 «Об’єктивні та суб’єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ст. 257 Кримінального кодексу України» присвячено аналізу

об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 257 Кримінального кодексу України, зокрема, визначається об'єкт злочину, передбаченого ст. 257 КК України, об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 257 КК України, суб'єкт злочину, передбаченого ст. 257 КК України, суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 257 КК України.

У Розділ 3 «Відмежування аналізованого складу злочину від суміжних посягань та його караність» досліджується відмежування аналізованого складу злочину від суміжних посягань та його караність. Зокрема, в роботі проаналізовано відмежування складу злочину, передбаченого ст. 257 КК України, від суміжних складів злочинів, досліджено караність злочину, передбаченого ст. 257 КК України, також охарактеризовано судову практику у справах, щодо злочину, передбаченого ст. 257 КК України.

ВИСНОВКИ

Згідно з проведеним дослідженням необхідно зробити наступні висновки:

1.1. В усі історичні періоди бандитизм визначався як одне з найбільш небезпечних злочинних діянь. Формуванню сучасної кримінально-правової норми, котрою передбачена відповідальність за цей злочин, передували століття правотворчої діяльності. Існування кримінально-правової заборони бандитизму у різні епохи розвитку нашої держави дає підстави для твердження про життєву необхідність збереження ст. 257 КК і в чинному законі про кримінальну відповідальність, що виступає дієвим фактором протидії бандитизму та запобігання йому, особливо в сучасних умовах реформування економіки та зміни суспільно-політичного курсу України. Крім цього, дослідження історії розвитку вітчизняного законодавства дозволило відмітити також наявність у кодифікаційних актах, які діяли на

території України окремих положень, які заслуговують на вивчення і використання у чинному законодавстві про кримінальну відповідальність.

1.2. Бандитизм – це організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі відповідно. родовим об'єктом даного злочину є сукупність охоронюваних законом про кримінальну відповідальність суспільних відносини щодо забезпечення громадської безпеки. Ознаками, які притаманні банді являються: 1) кількісний склад учасників: у разі, якщо банда являє собою різновид організованої групи – три або більше, у разі, якщо являє собою різновид злочинної організації – п'ять або більше; 2) стійкість, яка виражається у: наявності постійної групи (членів) такого угруповання; наявності стійких в'язків між її членами і взаємодії між її групами; наявності визначеного рівня ієрархічного підпорядкування; здатності та готовності кожного члена угруповання виконати будь-яке завдання, що входить у плани спільної діяльності злочинної організації; розподілі обов'язків між учасниками угруповання; ієрархічність – у разі, якщо банда являє собою різновид злочинної організації; 3) спільна мета її учасників – вчинення нападів на підприємства, установи, організації або на окремих громадян. Автором запропоновано замість використання у ст. 257 КК України триєдиного терміна «підприємство, установа, організація», використовувати єдиний термін – «організація»; 4) спосіб вчинення злочину – напад, як обов'язкова ознака бандитизму означає суспільно-небезпечні, агресивні дії здійснені членами банди з метою вчинення будь-якого злочину, які супроводжуються психічним або фізичним насильством чи загрозою застосування вказаного насильства до невизначеного кола осіб; 5) озброєність, як ознака, притаманна банді, на нашу думку повинна тлумачитися, як наявність хоча б у одного члена банди вогнепальної зброї, а й пневматичної зброї і зброї, призначеної для стрільби гумовими кулями.

2.1. Основним безпосереднім об'єктом бандитизму є охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини щодо забезпечення громадського спокою, безпеки діяльності підприємств, установ, організацій та окремих осіб від насильницьких посягань такого злочинного об'єднання, яким є банда. Додатковим безпосереднім об'єктом цього складу злочину є охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини щодо забезпечення здійснення у встановленому порядку господарської та іншої діяльності підприємствами, установами, організаціями різних форм власності, а також окремими особами та реалізації ними своїх майнових та інших прав і свобод в усіх сферах суспільного життя. Щодо факультативного безпосереднього об'єкта бандитизму, то ним, як правило, є охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини щодо забезпечення права власності підприємств, установ, організацій, окремих осіб, а також життя та здоров'я людини. Таким чином, бандитизм являє собою багатооб'єктний злочин, який не обмежується посяганням лише на охоронювані законом суспільні відносини щодо охорони власності підприємств, установ, організацій та громадян.

2.2. Об'єктивна сторона за ст. 257 ККУ має дві ознаки: 1) діяння передбачає, що передбачає три альтернативні дії (організація озброєної банди, участь у банді, участь у нападі, вчинюваному бандою); 2) засіб – зброя. Участь у банді, як роз'яснює п. 24 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 року № 13, слід розуміти не тільки як безпосереднє вчинення нападів, а й як сам факт вступу особи до неї чи вчинення будь-яких дій, спрямованих на створення сприятливих умов для її функціонування. Очевидно, що безпосереднє вчинення нападів являє собою або замах на вчинення цих злочинів, або закінчений злочин, а інші дії, які на думку верховного Суду охоплюються поняттям участі в банді, є готуванням до вчинення нападу у формі змови на вчинення цього злочину (факт вступу до банди) або є іншим

створенням умов для вчинення нападу (факт створення сприятливих умов для функціонування банди).

2.3. Суб'єктом бандитизму є фізична осудна особа, яка досягла чотирнадцятирічного віку. Таким чином, кримінальній відповідальності за бандитизм підлягають виключно фізичні особи. Юридичні особи не можуть бути суб'єктом цього злочину. Водночас, суб'єктом бандитизму може бути лише та фізична особа, яка під час вчинення вказаного злочину (організації банди, участі в ній чи у вчинюваному бандою нападі) могла усвідомлювати свої дії і керувати ними (осудна особа), або особа, котра через наявний у неї психічний розлад не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними (обмежено осудна особа), яка до моменту організації чи участі в банді або участі у вчинюваному зазначеним об'єднанням нападі, досягла чотирнадцятирічного віку. Вчинення бандитизму службовою особою значно підвищує суспільну небезпеку цього злочину. Коло осіб, котрі виконують певні службові обов'язки, і тому є «бажаними» учасниками банд, досить широке.

2.4. Суб'єктивна сторона злочину, характеристиці якого присвячено це магістерське дослідження характеризується виною у формі прямого умислу. Суб'єктивна сторона бандитизму характеризується умисною виною та спеціальною метою – здійснення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих громадян. При цьому винний повинен усвідомлювати, що його діяльність пов'язана з бандою, розуміти свою конкретну роль у ній. Розуміючи ці ознаки, особа усвідомлює суспільне небезпечний характер своїх дій, а також передбачає настання наслідків у вигляді загрози громадській безпеці, оскільки знає, що суттю банди є здійснення нападів. Крім того, винний бажає або свідомо допускає настання таких наслідків. Слід також зауважити, що напад, як мета вчинення злочину передбаченого ст. 257 КК України, характеризує саме характер дій членів банди, а мета нападу на кваліфікацію дій винних впливати не буде.

3.1. Найбільш спорідненими з бандитизмом є злочини, відповідальність за вчинення яких передбачена ч. 4 ст. 187 КК (розбій, вчинений організованою групою), ч. 1 ст. 255 КК (створення злочинної організації), ч. 4 ст. 258 КК (створення терористичної групи чи терористичної організації), ч. 1 і 2 ст. 260 КК (створення непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань). Здійснений детальний аналіз ознак перелічених злочинів дає підстави стверджувати, що в основу критеріїв, відмежування їх від бандитизму, можуть бути покладені такі ознаки, як мета та озброєність. При озброєність при бандитизмі передбачає не лише обов'язкову наявність хоча б в одного з членів банди зброї, але й усвідомлення зазначеного факту іншими учасниками, а також готовність кожного з них застосувати її у ході вчинюваних нападів. Від злочинів, вчинених організованою групою та злочинною організацією, бандитизм відрізняється такими ознаками, як озброєність та спеціальна мета – вчинення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб. Розглядаючи форми прояву бандитизму, створення злочинної та терористичної організацій, терористичної групи і незаконних воєнізованих й збройних формувань, можна відмітити, що з об'єктивної сторони схожість зазначених злочинів полягає, насамперед, у встановленні кримінальної відповідальності за сам факт організації цих об'єднань і виконанні певною особою (особами) окремих організаторських функцій. У світлі викладеного потрібно звернути увагу на недоцільність передбачення у диспозиціях ч. 1 ст. 255, ч. 4 ст. 258, ч. 1 і 2 ст. 260 Кримінального кодексу України в якості самостійних форм злочину створення і керівництва об'єднаннями, про які йдеться у зазначених нормах. На цій підставі обґрунтовується висновок про необхідність приведення у відповідність до ч. 3 ст. 27 КК диспозицій ч. 4 ст. 258, ч. 1 і 2 ст. 260, а також назви ст. 260 Кримінального кодексу шляхом внесення до них відповідних змін. Зокрема, запропоновано: а) виключити з ч. 4 ст. 258 КК, назви ст. 260 КК та її частин 1 і 2 слово «створення», замінивши їх словом «організація»; б) виключити з ч. 4 ст. 258 КК слово «керівництво».

3.2. Відповідно до чинного кримінального законодавства за організацію банди з метою нападу на підприємства, установи, організації або на окремих громадян, ст. 257 КК України, передбачене покарання у виді позбавлення свободи на строк від п'яти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна. На підставі аналізу чинного кримінального законодавства можна зазначити, що за подібні діяння передбачені наступні види та розміри покарання, а саме: за такі ж самі діяння, стосовно злочинної організації передбачене покарання у виді позбавлення свободи на строк від п'яти до дванадцяти років; за такі ж самі діяння стосовно терористичної групи або терористичної організації передбачене покарання у виді позбавлення свободи на строк від восьми до п'ятнадцяти років; за такі ж самі діяння стосовно не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань передбачене покарання у виді позбавлення свободи на строк від двох до дванадцяти років. На підставі вищевказаного, можна дійти висновку, що передбачення таких видів та розмірів покарання за злочин, передбачений ст. 257 КК України є доцільним кроком. Необхідно також зауважити, що передбачення такого додаткового покарання, як конфіскація майна за вчинення вказаного злочину є доцільною та обґрунтованою умовою, у зв'язку з тим, що відповідно до слідчої та судової практики більшість банд створюються саме із корисливих мотивів.

3.3. При розгляді кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями важливими питаннями є однакове та правильне застосування судами України законодавства. Суд має з'ясувати, в якій саме формі особа вчинила бандитизм, та зазначити це у вирокі з наведенням відповідних мотивів. Проаналізувавши відповідні норми зазначеного документа, слід звернути увагу на пункти, в яких зазначається: оскільки ст. 257 КК України передбачено відповідальність за організацію банди, а не за організаційну діяльність щодо її створення, дії обвинувачених можна кваліфікувати як закінчений бандитизм лише у випадках, коли банду дійсно було організовано. Організаційна ж діяльність, яка не дала такого результату, може розцінюватись як замах на бандитизм. Також суди мають враховувати,

що ст. 257 КК України, яка містить законодавче визначення поняття бандитизму, не передбачає ні якихось конкретних цілей вчинюваних бандою нападів як обов'язкової ознаки складу цього злочину, ні відповідальності за вчинення її членами під час нападу злочинних діянь, які утворюють самостійні склади злочинів (крім відповідальності за організацію банди, участь у ній та у вчинюваних нею нападах). Тому в таких випадках судам належить керуватися положенням ст. 33 КК України, згідно з яким за сукупності злочинів кожен із них підлягає кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини кримінального закону.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Суліменко І.А. Поняття та ознаки бандитизму. Магістерські читання – 2019: *матеріали Міжвуз. наук.-прак. конфер. здобувачів вищої освіти, 29 листопада 2019 р., Міжнар. класич. Ун-т ім. П. Орлика. Миколаїв: ПВНЗ МКУ ім. П. Орлика, 2019.*

2. Суліменко І.А. Поняття та ознаки бандитизму. Основні положення магістерської роботи були оприлюднені на 22-ій Всеукраїнській щорічній науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2019: *Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти*». *Студентська наукова конференція «Університетська молодь для сталого майбуття України» (Миколаїв, 2019).* С. 10-2.

АНОТАЦІЯ

Суліменко І.А. Бандитизм: проблеми кримінально-правової відповідальності – робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 081 «Право» – Миколаївський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

У магістерській роботі досліджується комплекс проблем теоретичного і практичного характеру, пов'язаних з характеристикою кримінально-правової протидії бандитизму. Характеризуються основні положення, які стосуються історії розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за бандитизм в Україні, стану дослідження проблем відповідальності за цей злочин в науці кримінального права, юридичного аналізу складу злочину, передбаченого ст. 257 КК України, відмежування бандитизму від суміжних злочинів та кваліфікації дій, пов'язаних з організацією банди, участю в ній та участю у вчинюваних бандою нападах тощо.

Ключові слова: «бандитизм», «банда», «співучасть у злочині».

Sulimenko I.A. Banditry: Problems of Criminal Responsibility – Work for a Master's Degree in Specialty 081 "Law" – Petro Mohyla Nikolaev National University, Mykolaiv, 2020.

The master's thesis explores the complex of theoretical and practical problems related to the characteristic of criminal counteraction to banditry. The basic provisions concerning the history of the development of the legislation on criminal liability for banditry in Ukraine, the status of the investigation of problems of liability for this crime in the science of criminal law, the legal analysis of the crime under Art. 257 of the Criminal Code of Ukraine, demarcation of banditry from related crimes and qualification of actions related to the gang organization, participation in it and participation in the gang attacks, etc.

Keywords: "banditry", "gang", "complicity in crime".